

ספר

אז יששכר

טעמי המועדים

מאמרים ועיונים
בטעמי וסוד עניני

- מתן תורה •
- יסודות המסורה •
- זחג השבועות •

כולל בירורי סוגיות בעניני:

- ◆ בעלות על התורה ◆ שליטת חז"ל על הטבע ◆ שלימות קבלת התורה של
- משה רבינו ◆ האם הניח משה תפילין דר"ת ◆ הלכה כב"ש לעתיד לבוא ◆
- שורש מלכות בית דוד ומלך המשיח - קדוש או פגום ◆
- דיחוי אותו האיש

חברתיו אשר חנני ה' יתברך
משה בלאאמו"ר אריה זאב זצ"ל שזוערד
ניו יורק, תשע"ח

מאמר ה

קיים אברהם אבינו אפילו עירוב תבשילין סגולה למתן תורה והכנה לימות המשיח

פתרונות לשאלות הלכתיות מדברי אגדה

תקנו חז"ל עירוב תבשילין כדי להתיר הכנה מיו"ט לשבת. עם זאת, מבואר בגמ' שתקנה זו נועדה אך ורק להתיר הכנה האסורה מדרבנן, אך כאשר ההכנה אסורה מן התורה, אין עירוב תבשילין מועיל כלל. מחמת כן, נחלקו האמוראים והפוסקים, כיצד להתיר את ההכנה מיו"ט לשבת מדאורייתא כדי שנוכל לסמוך על עירוב תבשילין [ולהלן נרחיב בדין זה].

במידה רבה, תקפו והיקפו של ההיתר להכין מיו"ט לשבת שנעשה ע"י עירוב תבשילין, תלוי בגדרי ההיתר מדאורייתא, דהיינו, שהאופן בו מתירים את ההכנה מן התורה משליך הן על סוגי המלאכות המותרות ביו"ט לצורך שבת והן על האופנים והזמנים המותרים.

נוסף על כך, דנו הפוסקים, האם וכיצד יש להניח עירוב תבשילין כאשר אין כל צורך בעשיית מלאכה ביו"ט לצורך שבת, ואף אם חובה להניח בכל אופן האם ראוי לברך על עירוב זה או לא.

באופן מפתיע, ניתן למצוא פתרונות לשאלות אלו במאמר חז"ל הנחשב לדבר אגדה. במושכל ראשון נראה שאין כל קשר בין הדברים אך בעיון מועט הקשר מתגלה. ממאמר חז"ל קצר זה ניתן לבאר ספקות שונים הן בהלכה והן במחשבה.

קיים אברהם אבינו את כל התורה עד שלא ניתנה

דרשו חז"ל במס' יומא (כ"ח), מן הפסוק (בראשית פר' כ"ו פס' ה') 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חוקותי ותורותי' שאברהם אבינו קיים את כל התורה עד שלא ניתנה. הגמ' לומדת מתיבת

קיים אברהם אבינו עירוב תבשילין § • אז ישיר § קנג

'תורות' שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה הן תורה שבכתב והן תורה שבעל פה ואפילו מצוות מדרבנן, וז"ל הגמ':

אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו'... אמר ליה אם כן מצותי ותורותי למה לי אמר רבא ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורותי אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה.

וברש"י פירש את דברי הגמ', שלא זו בלבד שקיים אברהם אבינו את מצוות ה' הכתובות בתורה, אלא, אף מה שעתידין חז"ל לתקן ולגזור קיים אברהם, וכדוגמא מציינת הגמ' שאברהם אבינו קיים אפילו תקנות מדרבנן כמו עירוב תבשילין^א.

אך בגבורת ארי (לבעל השאגת אריה), הקשה, שאם אכן כוונת הגמ' ללמדנו בזה שאברהם אבינו קיים אפילו מצוות דרבנן וכדברי רש"י, מדוע נקטה הגמ' דווקא את מצוות עירוב תבשילין הלא אפשר לומר כפשוטו שאברהם אבינו קיים מצוות דרבנן ומדוע איפה הזכירה הגמ' בדווקא מצווה זו של עירוב תבשילין, וז"ל:

קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, ק"ל מאי גריעותא דעירובי תבשילין יותר משאר מילי דרבנן דקא חשיב ליה הוה ליה למימר סתמא קיים אברהם אבינו אפילו מילי דרבנן והכל בכלל ואפילו עירובי תבשילין.

.....
א עי' קול אליהו, שלדעת הגר"א צריך להגיה בדברי הגמ' ובמקום עירוב תבשילין צ"ל עירוב תחומין וזה מרומז בתיבת 'עקב' שהיא מרמזת על מצווה הנעשית ע"י עקבו של אדם, דהיינו, שנוהר מלצאת חוץ לתחום שבת, וז"ל:

בפסוק (שם כו. ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתו וגו' הנה מהפסוק הזה דרשו חז"ל במס' יומא (דף כ"ח) דקיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי תבשילין ע"ש. ובהשקפה הראשונה יפלא מאד היכן מרומז במקרא עירובי תבשילין, וי"ל דהגירסא הנכונה היתה קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תחומין. והדרש הזה נרמז יפה במלת 'עקב' [עקב אשר שמע אברהם...], מפני שעל ידי עירובי תחומין אדם דש בעקביו חוץ לאלפים אמה בשבת, אך שבעל הדפוס השני כתב שתי המלות עירובי תחומין בראשי תיבות כזה ע"ת והמדפיס השלישי דמה וטעה שהראשי תיבות מרמזים על עירובי תבשילין וכתב הטעות באר היטב.

מן הסתם ישנו איזה חידוש מיוחד בזה שאברהם אבינו קיים מצוות עירוב תבשילין שהגמ' טורחת ומדגישה את קיום מצווה זו, וע"כ שבדברי הגמ' אלו, חז"ל מתכוונים ללמדנו, שאע"פ שאברהם אבינו קיים את כל התורה כולה יש להדגיש מצווה זו של עירוב תבשילין מכיון שניתן ללמוד נקודות רבות וחשובות מדין זה. בהשקפה ראשונה, אכן, נראה שפרט זה הינו קטן וחסר חשיבות ומ"מ ע"י עיון ניתן לגלות הלכות רבות ויסודות חשובים בהשקפה ובמחשבה המסתתרים במשפט קצר זה.

במאמר זה נעמוד על מקצת הדינים העולים להלכה מתוך מאמר חז"ל זה. כמו כן נבאר מקצת רעיונות במחשבה ובהשקפה הנלמדים מדברי חז"ל אלו.

❧ בישול מיו"ט לשבת

ידועה ומפורסמת המחלוקת בגמ' (פסחים מ"ו), מדוע מן התורה מותר לבשל מיו"ט לשבת² והרי עירוב תבשילין הינו רק מדרבנן. דעת

ב ע"י בספר פרדס יוסף (ויקרא פר' כ"א פס' י"א) שהביא ביאור נפלא מבעל האבני נזר בביאור דברי הגמ' שאברהם אבינו קיים עירוב תבשילין, וז"ל:

וראיתי דבר נפלא מהגאון הקדוש מסוכוטשוב ז"ל האבני נזר, בהא דיומא (כ"ח). קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, והקשו בתוספות ישנים [ד"ה אפילו] למה נקט האי אמאי קילא טפי מכולהו, דהא דצריך עירובי תבשילין משום דאין יו"ט מכין לשבת דכרבה קיימא לן בפסחים (מ"ו.), וקשה למה אין יו"ט מכין לשבת הא יו"ט קדושה קלה דמותר מלאכה אוכל נפש ושבת חמורה, ולמה לא יהיה מותר להכין מקדושה קלה לחמורה.

וצריך לומר עפ"י תוס' פסחים (ק"ב ע"ב ד"ה רב) אמאי ביו"ט לא תיקנו בשמים, ואם נאמר דביו"ט ליכא נשמה יתירה א"כ אם יום ראשון הוא יו"ט ליתקנו בשמים במוצאי שבת שהוא יו"ט. ותירץ הרמב"ן דבאמת גם ביו"ט איכא נשמה יתירה, רק במוצאי שבת אמרינן כיון ששבת וי אבדה נפש [ביצה ט"ז.], אבל במוצאי יו"ט אין נאבד הנפש ונשאר אצלו, דקדושה שה' נותן על זמן בכלות הזמן נאבד הקדושה, אבל קדושה שישאל בעצמם נוטלין נשאר אצלם ושבת קביעא וקיימא, משא"כ יו"ט בית דין מקדשים ולכן נשאר, ואתי שפיר במוצאי יו"ט לא תיקנו בשמים שאין הנפש נאבד, ובמוצאי שבת שהוא

קיים אברהם אבינו עירוב תבשילין ❧ ————— ❧ • אז ישיר ❧ קנה

רבה היא, שהבישול מותר מיו"ט לשבת מכיון שבאמת התבשיל ראוי עבור יו"ט עצמו ניתן להחשיב את הבישול צורך יו"ט. הסברא בדין זה בנויה על הכלל, שמותר לבשל אפילו כשאינו צריך את התבשיל מכיון שישנה אפשרות שיבואו אליו אורחים שאינם צפויים ועבורם מותר לבשל, וע"כ, כל מה שמבשל אינו נחשב מן התורה להכנה אלא מותר מדין 'הואיל'. רב חסדא, חולק על דין זה של 'הואיל', וסובר, שמן התורה אין היתר של 'הואיל' ובישול שלא לצורך ביו"ט אסור ואף לוקים עליו, וההיתר לדעת רב חסדא, הוא, שמן התורה צרכי שבת נעשים ביו"ט, וז"ל הגמ':

איתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה
רב חסדא אמר לוקה לא אמרין הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה

יו"ט ג"כ לא תיקנו בשמים כיון דגם ביו"ט איכא נשמה יתירה: ובנזיר (פ"ז מ"א) כהן ונזיר שמצאו מת מצוה יטמא נזיר שאין קדושתו עולם משא"כ כהן קדושתו קדושת עולם, ואף שקדושת נזיר חמור מקדושת כהן אעפ"כ חשוב קדושת כהן וחמור בזה שקדושתו קדושת עולם.

ואתי שפיר שאין יו"ט מכין לשבת אף שיו"ט קיל רק כיון דקדושתו קדושת עולם יו"ט חמור, אבל אברהם קיים כל התורה עד שלא ניתנה א"כ גם קדושת שבת נטל לעצמו, וממילא נשאר אצלו גם קדושת שבת לעולם והיה מותר לו להכין מיו"ט לשבת דלדידה קדושת יו"ט קלה, רק כיון שחכמים תיקנו עירובי תבשילין קיים גם זה, והוי רבותא דקיים גם עירובי תבשילין, ודפח"ח.

תורף דבריו, שאע"פ שקדושת שבת באמת חמורה מקדושת יו"ט וע"כ היה ראוי שניתן יהיה להכין מיו"ט לשבת, מ"מ, בהיבט מסוים, קדושת יו"ט חמורה שיו"ט קדושתו באה מכח קידוש ב"ד דהיינו שכלל ישראל עצמם הם המקדשים אותו וע"כ קדושתו קדושת עולם [ולכן אין נוטלין בשמים בהבדלה מוצאי יו"ט], משא"כ שבת קדושתו נמצאת בבריאה וחלה מעצמה ביום השביעי, ומכיון שבנקודה זו יו"ט חמור משבת אין יו"ט מכין לשבת וצריך עירוב תבשילין להתיר. בזה מבואר, מהו החידוש בזה שאברהם אבינו קיים עירוב תבשילין, והוא, מאחר שאברהם אבינו קיים את כל התורה עד שלא ניתנה, א"כ, הרי יוצא שהוא קיים את השבת מעצמו וקדושת השבת של אברהם אבינו היתה גם כן קדושה עולמית, שהרי היא באה ע"י שאברהם קידשה בעצמו, וע"כ, לאברהם אבינו קדושת שבת חמורה מקדושת יום טוב, ולאברהם אבינו יו"ט אכן מכין לשבת. זהו חידוש הגמ', שאע"פ שלאברהם עצמו לא היה צורך בעירוב תבשילין מכיון שיו"ט מכין לשבת, מ"מ, אברהם אבינו רצה לקיים את כל התורה כולה ואפילו תקנת חכמים וע"כ הניח אברהם אבינו עירוב תבשילין אע"פ שלא היה חייב בו.

רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל אמר ליה רבה לרב חסדא לדיך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיום טוב לשבת אמר ליה משום עירובי תבשילין ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מיום טוב אף לחול וכיון דאצרכו רבנן עירובי תבשילין אית ליה היכרא.

ובגמ' מבואר, שיש נ"מ בין הטעמים, שלדעת רב חסדא שהתיר את הבישול מיו"ט לשבת, אדם המבשל ביו"ט דבר שאינו לצורך שבת, אלא לצורך חול, יעבור על לאו מן התורה וילקה [שרק צרכי שבת נעשין ביו"ט], אבל, לדעת רבה, שההיתר לבשל מיו"ט לשבת הינו מפני שאין בישול זה נחשב שלא לצורך מחמת הטעם של 'הואיל', א"כ, אף כשהבישול נועד לצורך חול לא יעבור על לאו ולא ילקה מפני שטעם זה שייך בכל בישול ביו"ט ואפי' כשמבשל לצורך חול^ד.

ג אף בסוגית הגמ' (ביצה ט"ו) מבואר שעירוב תבשילין הינו רק מדרבנן, ונחלקו שם בגמ' בטעם תקנת עירוב תבשילין, דעת רבא שעירוב תבשילין נועד כדי לכבד את השבת, דהיינו, שהאדם יזכור את כבוד השבת וישמור מנה יפה לשבת. דעת רב אשי, היא, שעירוב תבשילין נועד לכבד את יו"ט, דהיינו, שהאדם יזכור שיש איסור לאפות ולבשל מיו"ט לחול [ע"י שאסור לבשל ולאפות לשבת ללא עירוב תבשילין יהיה זכר שאסור לבשל מיו"ט לחול והדבר ק"ו שאפילו מיו"ט לשבת אסור אא"כ התחיל מבעוד יום כ"ש שאסור לצורך חול].

וברא"ש שם (פרק ב' סי' א) הביא נ"מ בין הטעמים, שלדעת רבא יש לערב דווקא בעיו"ט ולא קודם כדי שיברור מנה יפה לשבת, ולדעת רב אשי אפי' מערב כמה ימים לפני יו"ט יוצא י"ח, כיון שלמעשה התחיל בהכנת צרכי שבת לפני יו"ט. מתוך חילוק זה יוצא, שלדעת רבא, יו"ט של סוכות שחל בחמישי ושישי יש לערב פעם א' לפני יו"ט ראשון ופעם א' לפני יו"ט אחרון [שמיני עצרת] אך לדעת רב אשי מספיק עירוב אחד לפני יו"ט ראשון שיתיר לו בישול ואפיה אף בשמיני עצרת.

ד עי' ברין בפסחים (פ"ג על הרי"ף דף י"ד) שפסק כרבה שההיתר מן התורה לבשל מיו"ט לשבת מבוסס על 'הואיל', וז"ל:

אבל הרמב"ן ז"ל הכריע דהלכה כרבה משום דאמר בגמרא דאמר ליה רבה לרב חסדא לדיך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיו"ט לשבת ואהדר ליה מדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט ואנן לא קי"ל הכי דהא איפסיקא הלכתא בפ"ק דביצה (דף ד ע"ב) כרב דאמר שבת ויו"ט נולדה בזה אסורה בזה ולא משום דס"ל קדושה אחת הן דהא

ובתוס' שם (ד"ה רבה) הקשו, שבמס' שבת (צ"ה) מצינו שנחלקו ר"א ורבנן האם ישנו איסור תורה ברדיית חלות דבש מהכוורת, שלדעת ר"א הרי זה איסור תורה [מלאכת תולש שהיא תולדה של קוצר כיון שזה מקום גידולן] ובשבת חייב חטאת בשוגג וסקילה במזיד וביו"ט חייב מלקות במזיד, ולרבנן אסור מדברי סופרים. ולפי זה, יש להקשות, לדעת רבה הסובר שהכלל של 'הואיל' מתיר מלאכות ביו"ט, מדוע אסר ר"א את הרדייה ביו"ט מן התורה, והלא לכאורה הכלל של 'הואיל' מתאים אף להתיר רדייה זו שהדבש ראוי לאורחים ומאיזה טעם לא יחול הדין של הואיל להתיר את הרדייה מן התורה [ומדרבנן יהיה אסור כמו בישול ואפיה]. ותי' התוס' [בתי' השני] ש'הואיל' מהני להתיר מלאכה רק באופן שישנה אפשרות שיבואו אורחים, דהיינו, שהבישול נעשה בעוד היום גדול, אבל אם המלאכה נעשית סמוך לסוף היום באופן שלא נשאר זמן שיבואו אורחים, אזי אין היתר של 'הואיל' והעובר יהיה חייב מלקות כמו בכל לאו דאורייתא.

יש לציין, שלפי זה ישנו עוד נ"מ להלכה בין רב חסדא לרבה, שלדעת רבה כל ההיתר לבשל מיו"ט לשבת הוא מטעם 'הואיל', וע"כ, אם יבשל ביום ו' שהוא יו"ט סמוך לשבת באופן שלא נותר די זמן ביום שיבואו אורחים יעבור על איסור מלאכה ביו"ט שלא לצורך, מה שאין כן לדעת רב חסדא שהבישול מותר ביו"ט לכבוד שבת אין איסור לבשל מיו"ט לשבת ואפילו סמוך לשבת.

רב הוא דאמר בפרק בכל מערבין (דף לח ע"ב) ב' קדושות הן אלא משום הכנה דרבה הוא דקאמר והכי איתא בעירובין הלכך כיון דקי"ל כרבה שאין יו"ט מכין לשבת ודאי דאין צרכי שבת נעשין ביו"ט.

הרי, שהראשונים הנ"ל הכריעו כרבה מכח דברי הגמ' בביצה שביצה שנולדה בשבת [או ביו"ט] אסורה ביו"ט [או שבת] הסמוכים, ואיסור זה איננו מטעם שלי"ט הסמוך לשבת [או איפכא] דין קדושה אחת, אלא מטעם הכנה דרבה, דהיינו, שמן התורה אסור להכין מיו"ט לשבת [וכ"ש איפכא] וממילא, מוכרחים ללמוד שהיתר עירוב תבשילין מבוסס על הדין של 'הואיל' וכדברי רבה.

דין זה נפסק להלכה במשנה ברורה (או"ח סי' תקכ"ז), וז"ל השו"ע שם:

יו"ט שחל להיות בערב שבת לא יבשל בתחלה לצורך שבת בקדירה בפני עצמה אבל מבשל הוא כמה קדרות ליו"ט ואם הותר הותר לשבת וע"י עירוב מבשל בתחלה לשבת (פי' ענין העירוב הוא שיבשל ויאפה מיו"ט לשבת עם מה שבשל ואפה כבר מעיו"ט לשם שבת ונמצא שלא התחיל מלאכה ביו"ט אלא גמר אותה) הגה ומותר להניח עירוב זה אפילו ספק חשיכה.

ובדברי השו"ע, מבואר, שאסור לבשל מיו"ט לשבת בלא עירוב תבשילין, ואם לא הניח עירוב תבשילין הבישול מותר רק לצורך יו"ט ובמה שנשאר יכול להשתמש בשבת, ורק אם הניח עירוב יכול לבשל לשבת בקדירה בפני עצמה. במשנה ברורה על אתר כתב וז"ל:

וע"י עירוב מבשל בתחלה - כתבו הפוסקים דהיתר העירוב הוא אף למ"ד דמלאכות שבת אין נעשין ביו"ט מדאורייתא מ"מ מהני העירוב דמ"מ אין כאן אלא איסור מד"ס דמדאורייתא אמרינן הואיל ואילו מקלעי אורחים וחזי ליה ליו"ט גופא א"כ אין עושה איסור בזה ורק מדרבנן אסרו ובשביל שבת שהוא שעת הדחק התירו ע"י עירוב שנחשב בזה כאילו כבר התחיל להכין מעיו"ט לשבת ורק שגומר ביו"ט וכדלקמיה בהג"ה. וכתבו האחרונים דביו"ט שחל להיות בע"ש יזהר להקדים הכנת מאכליו לשבת בכדי שיגמור מלאכתו בעוד יום גדול דסמוך לחשיכה בזמן דלא שייך שיצטרך לו ביו"ט גופא הלא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא [וכן יש לזהר בהמאכלים שמטמין לשבת שיטמין בזמן שאפשר שיתבשלו שלישי בישול מבעו"י] וכתבו דמטעם זה נהגו להקדים תפלת ערבית בליל שבת כשחל סמוך ליו"ט כדי שלא יתאחר מלאכת בישולו ביום טוב עד סמוך לחשיכה. ועיין בה"ל דבשעת הדחק יש להקל ביו"ט שני שחל בע"ש אם נתאחר בישולו לשבת עד סמוך לשבת ואף ביו"ט ראשון אפשר דיש להקל בשעת הדחק ולכתחלה בודאי צריך לזהר בזה ובפרט ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא.

כלומר, עירוב תבשילין מתיר את הבישול מיו"ט לשבת אף למ"ד שאסור מן התורה להכין מיו"ט לשבת, מטעם, 'הואיל' ולכן הבישול נחשב לצורך יו"ט. חז"ל, אסרו את הבישול ביו"ט לצורך שבת, והתירוהו ע"י

קיים אברהם אבינו עירוב תבשילין ❧ ————— • אז ישיר ❧ קנט

עירוב תבשילין, והענין הוא, שע"י שהתחיל לבשל מבעוד יום לפני כניסת החג [דהיינו הנחת העירוב] ממילא נראה שהבישול ביו"ט לצורך שבת נחשב רק להמשך הבישול ובכה"ג לא גזרו רבנן.

ולפי זה, הוסיף המ"ב מדברי האחרונים, כשמבשל ביו"ט לכבוד שבת - על ידי עירוב תבשילין - יזהר לסיים את מלאכת הבישול בעוד היום גדול, דהיינו, שישאר די זמן כדי שהתבשיל יהיה ראוי לאורחים במידה ואלו יופיעו. הטעם לדין זה, הוא, שעירוב תבשילין מועיל רק להתיר את מה שאסרו רבנן אבל האיסור מן התורה מותר רק על ידי הכלל של 'הואיל', ואם לא ישאר שהות ביום ליהנות מן התבשיל לאחר שיהיה מוכן אזי עובר המבשל על איסור דאורייתא.

מטעם זה, מסיק המ"ב, נהגו להקדים את תפילת ערבית של ליל שבת הסמוך ליו"ט כדי שיסיימו את מלאכת הבישול בעוד היום גדול ועל ידי זה ימנעו מלעבור על איסור תורה.

למעשה דין זה תלוי במחלוקת שהבאנו לעיל בטעם היתר בישול מן התורה מיו"ט לשבת, שלדעת רבה שהבישול מותר מחמת 'הואיל' יש להקפיד על דין זה, מה שאין כן לדעת רב חסדא שמן התורה יו"ט מכין לשבת אזי אין צורך להקפיד בזה. מאחר ונחלקו הראשונים כיצד לפסוק לא הכריע הביאור הלכה שתבשיל שהתבשל ביו"ט סמוך לשבת נאסר, וז"ל:

וע"י עירוב וכו' - עיין משנה ברורה מש"כ דהאיסור רק מד"ס משום סברא דהואיל ואילו מקלעי אורחים ולכן מהני העירוב כן כתב המ"א בשם הר"ן והוא כדעת רבה בגמרא פסחים דף מ"ז... ובמקום דלא שייך סברא דהואיל כגון סמוך לחשיכה כתבו התוס' בפסחים דף מ"ו דאסור מדאורייתא... וכן הביא המ"א בשם מרדכי דסמוך לחשיכה אסור דלא שייך הואיל ולא מהני עירוב... וכן כתבו האחרונים המ"א וחמד משה והגר"ז וכתבו דמשום זה נוהגין להקדים להתפלל ערבית ביו"ט שחל בע"ש וכן נראה מא"ר בשם לבוש אמנם נמצאו גם דעת ראשונים המקילין בזה היינו הרבינו אפרים והמאור שפסקו כרב חסדא לגמרי

ומלאכת שבת נעשין ביו"ט מדאורייתא ולדידהו אין חילוק בין מבעוד יום בין סמוך לחשיכה וכן הרמב"ם... וע"כ נראה דאף דלכתחלה בודאי צריך לזהר כדעת כל הני רבוותא הנ"ל ושהוא בענין דאורייתא וכמ"ש האחרונים מ"מ בשעת הדחק י"ל דכדאי הם רבותינו הראשונים האלה לסמוך עליהם בענין סמוך לחשיכה... וכ"ש ביו"ט שני שהוא דרבנן בודאי יש לסמוך להקל לעת הצורך.

תורף דבריו, שראוי להחמיר ולהקפיד לסיים את מלאכת הבישול והאפיה בעוד היום גדול, וכדעת הפוסקים הסוברים שהלכה כרבה, אמנם, בדיעבד ובשעת הדחק ניתן לסמוך על הסוברים שהלכה כרב חסדא. מסיק הביאור הלכה, שביו"ט שני שהוא מדרבנן בוודאי ניתן לסמוך על המקילים בעת הצורך.

דין זה תלוי במחלוקת שבגמ' ובהכרעת הדין האם קי"ל כרבה שההיתר מדין 'הואיל' או שמא ההלכה כרב חסדא שצרכי שבת נעשין ביו"ט. ובזה נחזור לדברי הגמ' שאברהם אבינו קיים עירוב תבשילין.

בפתח דברינו הבאנו את קושית הגבורת ארי, מדוע הוצרכה הגמ' ללמדנו שאברהם אבינו קיים את מצוות עירוב תבשילין הלא די לומר שאברהם אבינו קיים מצוות דרבנן, ומבאר בגבורת ארי שהגמ' מוכיחה ממעשה זה שהלכה כרב חסדא שצרכי שבת נעשים ביו"ט מן התורה ודלא כרבה שמתיר מטעם 'הואיל', וז"ל:

וי"ל דאמרינן בפ"ג דפסחים (מו, ב) דאמרינן הואיל והאופה מיום טוב לחול אינו לוקה משום הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזו ליה, ומשום הכי אופין מיום טוב לשבת ע"י עירובי תבשילין ולית לן טעמא דמדאורייתא צרכי שבת נעשים ביום טוב, וכיון שכן דטעמא דמהני עירובי תבשילין הוא משום דמה"ת אפילו שלא לצורך ביום טוב לית לן בה משום הואיל ומקלעי ליה אורחים וה"ל הכל לצורך יום טוב. מיהו הני אורחים דאמרינן הואיל בשבילן היינו אורחים ישראלים דוקא אבל לא אורחים נכרים דהא אפילו אי מקלעי ליה אסור לטרוח ביום טוב בשבילן

כדאיתא התם לכם ולא לנכרים כ"ש דליכא למימר 'הואיל' בשבילן, והשתא ה"א דבימי אברהם שלא היו עדיין שומרי תורה אלא הוא וב"ב לחוד ואפילו הללו דגירן אברהם ושרה היו נגררין אחריו ומב"ב היו כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן והיינו גרים שגירו כדאמרינן במ"ר, וא"כ לית לן לגבי דידיה האי התירא דהואיל ומקלעי ליה אורחים דהא משום אורחים נכרים אינו דוחה יום טוב. ומשום הכי ה"א דלא שייך התירא דעירובי תבשילין לאפות מיום טוב לשבת, קמ"ל רב אשי דאפילו הכי קיים אפילו עירובי תבשילין ואפילו לגבי דידיה נמי מהני עירובי תבשילין משום דכרב חסדא סבירא ליה, דאף על גב דלא אמרינן הואיל אפילו הכי מהני עירובי תבשילין מטעמא דצורכי שבת נעשים ביום טוב ורבנן אצרכו הכירא דעירובי תבשילין שלא יאמרו אופין מיום טוב לחול, והאי טעמא דעירובי תבשילין אמרה ר"א להדיא בפ"ב דביצה (טו, ב) וכיון דהאי טעמא דעירובי תבשילין לגבי אברהם נמי אהני לפיכך הוי סגי ליה נמי עירובי תבשילין.

תורף דבריו, ש'הואיל' מהני רק אם יש צד שיבואו לו אורחים בני ברית אבל לצורך עכו"ם אסור לבשל ומכיון שלאברהם אבינו אין שום אפשרות שיבואו בני ברית א"כ לא יועיל לו ההיתר של עירוב תבשילין, וממילא, בהכרח יש לומר שאם אברהם אבינו קיים מצוות עירוב תבשילין הרי ההלכה היא כרב חסדא שמן התורה צרכי שבת נעשים ביו"ט ואברהם אבינו קיים מצוות עירוב תבשילין להתיר לו את הבישול אפילו מדרבנן. [והנ"מ כדלעיל, שלטעם זה אין צורך שהתבשילים יהיו ראויים באכילה בעוד היום גדול אלא יכול לבשל אף סמוך לכניסת השבת.]

❧ הדלקת נר שיבת ללא עירוב תבשילין

בנוסח עירוב תבשילין המופיע בסידורים נכלל שעל ידי העירוב יהיה רשאי לבשל ולאפות מיו"ט לשבת ולהדליק את הנר. האמנם, האם

הדלקת הנר מותרת רק אם הניח עירוב תבשילין, האם העירוב נצרך כדי להתיר מצוות הדלקת נר שבת¹.

בענין זה נחלקו הראשונים וכדלהלן.

הגמ' במס' ביצה (כ"א) מציינת את שיטת רב הונא [המוזכרת בשולחן ערוך] המתיר מספר מלאכות מצומצם אף למי שלא הניח עירוב תבשילין, וז"ל:

דאמר רב הונא מי שלא הניח עירובי תבשילין אופין לו פת אחת ומבשלין לו קדרה אחת ומדליקין לו את הנר.

רב הונא, כולל בדבריו, שמותר לו לאדם ששכח להניח עירוב תבשילין להדליק את הנר. ובתוס' (שם) דייקו מזה שמעיקר הדין הדלקת הנר מותרת רק לאדם שהניח עירוב תבשילין, וז"ל:

ומדליקין לו נר - מכאן משמע שצריך להזכיר בברכת עירובי תבשילין יהא שרי לבשולי ולאפויי ולאדלוקי וכו' ואם בשביל הדלקה לא התנה משמע הכא דיהא אסור להדליק לו רק נר א' מדחזינן דהוצרך להזכיר אדלוקי הנר משמע דאסור למי שלא הניח להדליק לו רק נר אחד.

ה ובעיקר דין עירוב תבשילין להתיר הדלקת נר שבת, הקשה בספר שמחת יו"ט על מס' ביצה (כ"ב) להגאון מהרא"ל צינץ, כיצד מועיל עירוב תבשילין עבור הדלקת הנר לפי השיטות שהעירוב מתיר רק מלאכות המותרות מן התורה מדין 'הואיל', והלא הדלקת נר שבת עיקרה עבור הלילה כי ביום אין צריכים לאור הנר ושרגא בטיהרא לא אהני, וא"כ לא שייך ההיתר של הואיל להדלקת הנר, וכיצד מתיר העירוב הדלקת נר שבת, וז"ל:

קשיא לי למאי דאיתא בש"ס פרק אלו עוברין הא דמתירין להכין מיו"ט לשבת ע"י עירוב היינו משום הואיל אי מקלעי ליה אורחים חזי ליה לכן מותר להכין אבל מדאורייתא לא אמרינן צרכי שבת נעשין ביו"ט. א"כ קשה איך מדליק מיו"ט לשבת הא הדלקת הנר לא צריך רק ללילה שהיא שבת דשרגא בטיהרא לא אהני, א"כ קשה איך מדליק הנר מיו"ט לשבת.

ותירץ שם:

וי"ל ששייך שפיר הואיל וחזי לצרכו אם יצטרך להדליק אש לבשל בו ואף דיש לו אש להבעיר בלא נר זה שמדליק לשבת, אלא דקשה אם הדליק נר אחד איך ידליק השני, וצ"ל דמ"מ שייך בו הואיל וחזי לילך בו למקום אפל או להבעיר בו.

קיים אברהם אבינו עירוב תבשילין § ————— • אז ישיר § קסג

הרי לנו, שלדעת תוס', אף הדלקת הנר אסורה מיו"ט לשבת ומותרת רק ע"י עירוב תבשילין. מחמת כן, הוסיפו התוס', שיש להקפיד ולומר בנוסח עירוב תבשילין 'לאדלוקי שרגא', דהיינו, שהעירוב יתיר את הדלקת הנר בנוסף לבישול ואפייה, ואם לא אמר כן אסור בהדלקת הנר חוץ מנר אחד [וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח סי' תקכ"ז ס"כ וכדלהלן].

לעומת דעה זו, עומדים דברי הרשב"א (חדושי הרשב"א מס' ביצה דף כ"א), הסובר, שמדינא אין צורך בעירוב תבשילין להתיר הדלקת הנר, וממילא א"צ מדינא להזכיר את הדלקת הנר בנוסח עירוב התבשילין, והגמ' רק הזכירה את הדלקת הנר אגב שאר המלאכות שהם ההכנות הנצרכות לסעודת שבת, ואלו דבריו:

מהא דקתני ומדליקין את הנר איכא למשמע דאף הדלקת הנר צריכה עירוב, וצריך לומר בדין יהא שרא לנא לאדלוקי שרגא וכן כתב הרב בהלכות ויש אומרים דאינו צריך אלא הכא סדורא דשלחנו הוא דנקט ומיהו למעשה שפיר דמי לאחמורי ולמימר הכין.

אמנם, להלכה, הכריע הרשב"א, שנכון לחוש לשיטות המחמירות ולהוסיף את הדלקת הנר לנוסח עירוב תבשילין.

אך הרמב"ם בהלכות יו"ט (פרק ו' הל' א והל' ח') השמיט את הדלקת הנר, הן מרשימת הדברים האסורים להכין מיו"ט לשבת והן מנוסח עירוב התבשילין וז"ל:

יום טוב שחל להיות ערב שבת אין אופין ומבשלין ביום טוב מה שהוא אוכל למחר בשבת, ואיסור זה מדברי סופרים כדי שלא יבא לבשל מיום טוב לחול, שקל וחומר הוא לשבת אינו מבשל כל שכן לחול, לפיכך אם עשה תבשיל מערב יום טוב שיהיה סומך עליו ומבשל ואופה ביום טוב לשבת הרי זה מותר, ותבשיל זה שסומך עליו הוא הנקרא עירובי תבשילין.

ובנוסח העירוב כתב הרמב"ם:

המניח עירובי תבשילין חייב לברך, ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב, ואומר בעירוב זה יותר לי לאפות

ולבשל מיום טוב שלמחר לשבת, ואם זכה בו לאחרים אומר יותר לי ולפלוני ולפלוני או לאנשי העיר כולם לאפות ולבשל מיום טוב לשבת.

וביאר שם במגיד משנה, שיש שהוסיפו בנוסח העירוב שיהיה רשאי להדליק את הנר וכן הגירסא בבה"ג ושהרשב"א הכריע שראוי להחמיר ולומר כן, וז"ל:

ויש מי שהוסיף בנוסח האמירה להדליק את הנר וכ"כ בעל ההלכות למיפא ולבשולי ולמעבד כל צרכין ולאדלוקי שרגא וכתב הרשב"א ז"ל שכן ראוי לומר.

ובשולחן ערוך (או"ח סי' תקכ"ז) מצינו דבר מעניין, והוא, שבסעיף י"ב כתב המחבר את נוסח עירוב תבשילין וכלל בנוסח את הדלקת הנר, וז"ל:

ומברך על מצות עירוב ואומר בדין יהא שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מי"ט לשבת.

ומשמע, שכדי להדליק נר שבת צריך להניח עירוב תבשילין. אולם בסעיף י"ט, הביא המחבר בסתם את השיטות שאפילו מי שלא הניח עירוב תבשילין רשאי להדליק נר שבת, ומשמע, שאין צריך עירוב תבשילין להתיר הדלקת הנר [וכדעת הרמב"ם ועיקר דינו של הרשב"א], וז"ל:

מי שלא עירב מותר להדליק נר של שבת ויש אוסרים.

וכן פירש במ"ב שם (ס"ק נ"ד-נ"ה) שדעה זו סוברת שא"צ עירוב תבשילין להתיר הדלקת הנר וז"ל:

מותר להדליק - דלהדלקת הנר א"צ עירוב ולדעה זו אין אומרין בנוסח בהדין עירובא ולאדלוקי שרגא: ויש אוסרין - הרבה אחרונים הסכימו דעיקר כדעה זו ולכך אנו אומרין בנוסח בהדין עירובא גם לאדלוקי שרגא דגם זה נותר על ידי העירוב אלא דאם הניח העירוב ולא אמר אין אסור בדיעבד דממילא נגרר גם זה אבל אם לא הניח כלל אסור ורק נר אחד מותר להדליק בכל אופן ויש מקילין כדעה ראשונה להדליק כל מה שרוצה ולכתחלה נכון שיקנה לאחרים והם ידליקו לו או יסתפק בנר אחד.

כלומר, ישנם שתי דעות בראשונים, דעה אחת הסוברת שאסור להדליק את הנר בלא עירוב ולדעה זו חייבים להניח עירוב תבשילין אף להתיר הדלקת הנר. כמו כן לדעה זו יש להזכיר בנוסח העירוב את ענין הדלקת הנר [ובדיעבד שלא הזכיר מ"מ מותר להדליק כי זה כלול בעירוב], ולדעה זו אם לא הניח אסור בהדלקת הנר [זולת נר אחד]. הדעה השניה סוברת, שאין צורך בעירוב תבשילין להתיר הדלקת הנר, וממילא אין שום ענין בהזכרת הדלקת הנר בנוסח העירוב ואף אם לא הניח עירוב תבשילין כלל מותר בהדלקת הנר.

ה'משנה ברורה' מסיים, שלכתחילה נכון להחמיר כדעה המצריכה עירוב תבשילין להדלקת הנר, וע"כ, יש להזכיר בנוסח הברכה את ענין הדלקת הנר¹.

.....
ו יש להוסיף על הנ"ל, שנחלקו האחרונים, האם תקנו חכמים עירוב תבשילין לכל צורך או דוקא לצרכי סעודה, שלדעת המגן אברהם עירוב תבשילין מתיר רק צרכי סעודת שבת, ובזה יבואר, לדעת המגן אברהם, מה שאסרו להניח עירוב תבשילין מיו"ט לשבת מכח העירוב תבשילין (או"ח סי' תקכ"ח) והטעם הוא, שאין זה מצרכי הסעודה, וז"ל המג"א (שם): 'דע"ת אין מתיר אלא צרכי סעודה...' ומחמת דין זה פסק המג"א (או"ח סי' תרס"ז) שאסור לגלול ס"ת ביו"ט כדי שיהיה מוכן לשבת כיון שאין זה צרכי סעודה, וז"ל: 'וגם במהרי"ל אוסר לחפש הס"ת משבת ליו"ט משום הכנה'. לעומתו, טוען רע"א (סי' תרס"ז ובסי' תקכ"ח), שאין זה הטעם בדברי השו"ע ובוודאי שעירוב תבשילין מתיר להכין כל צרכי שבת ביו"ט, וע"כ מותר לגלול ספר תורה מיו"ט לשבת. וז"ל:

לחפש הס"ת משבת ליו"ט. משמע מיו"ט לשבת מותר ע"י עירוב תבשילין. וע' מג"א סי' תקכ"ח ס"ב בשם הר"ן ועמ"ש שם בגליון ולטעמ' דידי שם הכא מיו"ט לשבת מותר ע"י ע"ת דשייך ג"כ היתירא הואיל ומקלעי אורחים ורוצים ללמוד הפרשה שיקראו בשבת לגלול אבל לטעמא דהמג"א שם בשם הר"ן דע"ת אינו מתיר אלא צרכי סעודה, א"כ הכא אסור לחפש הס"ת מיו"ט לשבת.

ובסי' תקכ"ח כתב רע"א, וז"ל:

[מג"א סק"ב] דעירוב תבשילין אין מתיר אלא צרכי סעודה. לכאורה הא נראה ליתן טעם אחר, דעירוב תבשילין אינו מתיר רק מה דמותר ביו"ט לעשות לצורך עצמו מותר לעשות לצורך שבת. וגם דאפשר שיהיה לצורך יו"ט אם יקלעו לו אורחים. אבל לענין עירוב דלא משכחת דבר זה לצורך יו"ט עצמו דעירוב תבשילין להיתר יו"ט צריך להיות קודם יו"ט. וגם המעשה דעירוב בוודאי אינו לצורך היום דלא יהיה הטלטול ביאמו כיון דלא היה מערב קודם, בכה"ג דוודאי לצורך שבת הוא אין עירוב תבשילין מתיר ודו"ק.

❧ ברכה כשימניח עירוב תבשילין לצורך הדלקת הנר

ובזה נבוא לדון בהיתר הדלקת הנר מיו"ט לשבת בזמן הזה.

הנה, לפי הכללים שהבאנו לעיל, עירוב תבשילין נועד להתיר איסור דרבנן בלבד, דהיינו, כל מעשה שכרוך באיסור תורה אינו נותר ע"י עירוב תבשילין, וע"כ, לפני שאפשר לסמוך על עירוב תבשילין לעשיית מלאכות ביו"ט יש לבדוק שאין איסור תורה בעשיית המלאכה. כל מלאכה הנעשית ביו"ט לצורך שבת מותרת מן התורה לדעת רב חסדא, ולרבה, רק מלאכות הנכללות בכלל של 'הואיל' מותרות.

פוסקי התקופה האחרונה דנו בדבר הדלקת נרות שבת במקום המואר בתאורה חשמלית. נידון זה, שהינו נידון כללי במצוות הדלקת הנר [האם וכיצד ראוי להדליק נר שבת כשהחדר מואר בתאורה חזקה ואין כל צורך באור הנר], מקבל משנה תוקף כאשר אנו באים לדון בהדלקת נר שבת ביו"ט הסמוך לשבת. לפי הדעות שעירוב תבשילין בא להתיר איסור דרבנן לאחר שהאיסור מן התורה הותר על ידי הכלל של 'הואיל', יש לדון במה וכיצד שייך לומר 'הואיל' בהדלקת הנר כאשר אפילו אם יבואו אורחים החדר כבר מואר באור החשמל ואין שום צורך בתוספת האור - הן למדליק והן לאורח שיתכן ויבוא - מהדלקת נר מצוה¹.

מבאר רע"א, שהטעם שלא מועיל עירוב תבשילין להתיר הנחת עירוב תחומין איננו כדברי המג"א שהעירוב מתיר רק צרכי סעודה, אלא, הטעם הוא, מפני שעירוב תבשילין מתיר רק מה שבעצם מותר לעשות ביו"ט ע"י שיתכן ויצטרך את הדבר לצורך יו"ט עצמו, וע"ז מועיל עירוב תבשילין שהתחיל את ההכנות מבעוד יום להתיר צרכי שבת. ודבר הראוי ליו"ט עצמו מותר מטעם שמא יבואו אורחים ומותר לעשותו ע"י עירוב תבשילין לצורך שבת. מחמת זה, מותר לגלול ס"ת כי אולי יבואו אורחים היום וירצו ללמוד מאותו מקום שגולל, וע"כ עירוב תבשילין מועיל להתיר גלילת ס"ת אע"פ שאין זה מצרכי סעודה. כ"ז מהני לס"ת, אבל, לעירוב תחומין אין שום צורך ביו"ט, וניכר הדבר שהוא אך ורק לצורך שבת, וע"כ לא ניתן להתיר הנחת עירוב זה ע"י עירוב תבשילין. [כמו כן אין שום משמעות להנחת עירוב תחומין מערב יו"ט וע"כ לא יתכן שיחול עליו עירוב תבשילין ע"ש].

ז ועיין לעיל בהערה שהבאנו מספר שמחת יום טוב, ולפי דבריו יש ליישב אף כאן.

מחמת קושיא זו, מסיק הגאון ר' אשר וייס שליט"א (שיעור פר' נצבים תשע"ג), שאנו סומכים לדינא על הדעה הסוברת שמן התורה צרכי שבת נעשין ביו"ט ולא על דין 'הואיל'^ח.

ונראה, שלדברי הגאון ר' אשר וייס שליט"א, הדלקת הנר לצורך שבת מותרת ביו"ט מפני שיש בנרות כבוד שבת, [אע"פ שאינו צריך לאור הנר כיון שיש לו תאורה אחרת] ואנו סומכים על דעת רב חסדא שצרכי שבת נעשין ביו"ט.

לפי דעת הגאון ר' עובדיה יוסף זצ"ל (חזון עובדיה הל' יו"ט) אין מקום לקושיא זו מפני שהכריע להלכה כדעת השולחן ערוך, שפסק בסתם שא"צ עירוב תבשילין כלל להדלקת הנר, והטעם לזה, שהשו"ע סובר שלהלכה נפסק שהדלקה שלא לצורך מותרת ביו"ט ע"פ הכלל של 'מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך'. לפי זה אין כל קושיא כיצד אנו מדליקין בזמן הזה נרות שבת ביו"ט הסמוך לשבת [ואין ראייה שהלכה כרב חסדא כדעת הגאון ר' אשר וייס].

ועתה יש לדון, מה דינו של אדם שהולך להתארח במלון או אצל קרובי משפחה ואין בכוונתו להכין צרכי שבת ולעשות שום מלאכה לצורך השבת, האם צריך או יכול להניח עירוב תבשילין, ואם נאמר שיכול או צריך, האם יברך על הנחה זו או שמא יניח בלא ברכה.

הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, והגאון ר' עובדיה יוסף זצ"ל, נקטו, שאין להניח עירוב תבשילין אם אין בכוונתו לעשות מלאכה וודאי שאין לו לברך אם מניח עירוב באופן זה.

הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הגדה של פסח עם ביאורי הגרש"ז הע' 198-199) פסק, שאורח שאינו עושה שום מלאכה לצורך שבת

ח כפי שראינו, נחלקו הראשונים בהכרעת דין זה, ובשו"ע הכריע לדינא כמ"ד שההיתר מטעם 'הואיל', וע"כ, החמיר במ"ב שהתבשילים יהיו מוכנים מבעוד יום, ובביאור הלכה כתב שאין למחות ביד המקילין, ולדברי הגאון ר' אשר וייס, יוצא, שבזמן הזה כולם מקילים.

ואף אינו מדליק נרות שבת לא יניח עירוב תבשילין כלל, ואין בהנחת עירוב תבשילין באופן זה שום מצוה, אך אם מדליק נרות שבת יש לו להניח עירוב תבשילין בלא ברכה.

הגאון ר' עובדיה יוסף זצ"ל בספרו חזון עובדיה (הל' יו"ט) הכריע, שמעיקר הדין א"צ עירוב תבשילין להדלקת נרות שבת כיון שהלכה כדעת השו"ע שהדלקת הנר מותרת בלא עירוב תבשילין, אך הרוצה לצאת ידי כל הדעות יכול להניח עירוב תבשילין בלא ברכה וכן ראוי לנהוג [והוסיף הגאון הנ"ל שאז יש לו לומר את הנוסח של 'לאדלוקי שרגא'].

ולדעת פוסקים אלו, נראה, שאין בעירוב תבשילין חיוב מדרבנן כמו מצוות אחרות שאדם מחויב בהם, אלא, מצוה זו הינה בגדר של 'מתיר' שאדם הנצרך להתיר את האיסור שאסרו רבנן להכין מיו"ט לשבת מניח עירוב תבשילין. מחמת כן, הכריעו פוסקים אלו, שאדם שאין לו מה להתיר כיון שאינו צריך לעשות שום מלאכה אינו מחויב בעירוב תבשילין [וממילא גם אם מניח אינו מברך].

לעומת דבריהם, פוסקים אחרים סבורים, שעירוב תבשילין הינה מצווה מדרבנן ואע"פ שעיקר התקנה נועדה להתיר עשיית מלאכות מיו"ט לשבת, מ"מ, לאחר שנתקנה התקנה הרי היא מצווה על כל ישראל בין הצריכים ובין אלו שאין צריכים.

בספר פסקי תשובות (או"ח סי' תקכ"ז) נקט להלכה, שבעה"ב יש לו להניח עירוב תבשילין בברכה אף אם סיים את כל ההכנות מעיו"ט, והטעם לזה הוא, שעירוב תבשילין הינו מצווה מדרבנן ויש לו לקיים את המצוה בברכה אף אם אין לו צורך בבישול מיו"ט לשבת. עוד הוסיף שם, שאחד מהטעמים למצווה זו הינו כדי שיזכור שאסור לבשל לצורך חול, וע"כ, אף אם סיים לבשל מ"מ יניח עירוב תבשילין בברכה.

עוד ציין לדברי השל"ה שכתב 'וחביבה מצוה בשעתה ואל תהיה מצוה זו קלה בעיניך ולא לחינם אמרו חז"ל שקיים אברהם אבינו מצוות עירוב תבשילין ובספר יוחסין כתוב סוד בדבר זה'.

קיים אברהם אבינו עירוב תבשילין § § • אז ישיר § קסט

ומדבריו נראה שאין עירוב תבשילין מתיר בלבד אלא מצווה היא ויש להניחו בברכה אף כשאינו צריך להתירו.

אף הגאון ר' אשר וייס שליט"א הלך בדרך זו, שהאריך (שיעור פר' נצבים תשע"ג) בביאור גדר מצוות עירוב תבשילין, והוכיח, שאין העירוב מתיר בלבד [וכפי שניתן להבין מדברי הפוסקים הסוברים שאין להניח או לברך על עירוב תבשילין כשאינו צריך לעירוב], אלא, חז"ל תקנו מצווה על כל אחד ואחד להניח עירוב תבשילין, וע"כ אפי' אחד שאין בדעתו לעשות שום הכנה מיו"ט לשבת יניח עירוב **בברכה** כדי לקיים מצוות עירוב תבשילין^ט.

הגאון ר' אשר וייס שליט"א הביא מדברי חתנו, שהוכיח דין זה מדברי הגמ' שהבאנו בפתח מאמר זה, שאברהם אבינו קיים את כל התורה ואפילו עירוב תבשילין, ומזה ניתן להוכיח שעירוב תבשילין הינו מצווה ולא רק מתיר בעלמא, ואלו דבריו:

הארכת במה שכתבתי דעירוב תבשילין אינו מתיר בלבד אלא מצווה וכיון דהוי מצווה מסתבר לי דאף מי שאין לו כל כונה לאפות או לבשל מיו"ט לשבת וממילא אינו מחויב להניח ע"ת מ"מ מצווה קעביד ויכול לברך על העירוב.

ונהנתי מאוד ממה שהערת במה שאמרו (יומא כ"ח קדושין פ"ב) 'קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה אפילו עירוב תבשילין'. ואת"ל דאין כאן אלא מתיר בלבד לא הו"ל למימר שקיים עירוב

ט עוד הוסיף שם הגאון ר' אשר וייס, שאפילו אם נסבור שעירוב תבשילין ייחשב כמתיר ולא כמצווה, מ"מ, רשאי להניח ולברך כשאין בדעתו לעשות מלאכות מיו"ט לשבת, והטעם לזה, שהרי אם ימלך בדעתו וירצה להכין מיו"ט לשבת יוכל לעשות כן מחמת שהניח עירוב תבשילין, וע"כ יכול להניח עירוב בברכה אפי' אם אין בדעתו לבשל וכד', מכיון שיתכן וימלך ויצטרך לעירוב והעירוב נחשב כמתיר לצורך האפשרות הזאת.

אמנם, יש לדון, מה יהיה הדין באופן שהוא במקום שאין לו אפשרות לבשל אפי' אם רצונו בכך כמו בבית מלון שאין האורחים רשאים לבשל, האם אף בכה"ג נימא שיכול להניח עירוב תבשילין בברכה או לא, ויל"ע.

תבשילין אלא שנוהר היה אף באיסור מלאכה ביו"ט... ואת"ל דאין כאן מצוה אלא מתיר אין מעלה במה שקיים א"א מצות עירוב תבשילין אלא במה שנוהג היה שלא לעשות מלאכה מיו"ט לשבת.

תורף דבריו, שאם עירוב תבשילין הינו מתיר בלבד, אין בהנחת העירוב מעשה מצוה [אלא שאברהם אבינו נזהר מעשיית מלאכה מיו"ט לשבת ללא מתיר של עירוב תבשילין], וא"כ במקום להדגיש שקיים אברהם אבינו מצוות עירוב תבשילין, הגמ' הייתה צריכה להדגיש שאברהם אבינו נמנע מעשיית מלאכות דרבנן ביו"ט שלא לצורך, ומזה יש להוכיח שהנחת עירוב תבשילין נחשבת למצווה, ולכן נקטה הגמ' בלשונה שקיים אברהם אבינו מצות עירוב תבשילין.

על פי דברים אלו, מאמר חז"ל המדגיש שאברהם אבינו קיים 'אפילו עירוב תבשילין' נועד לחדש חידוש הלכתי, והוא, שהנחת עירוב תבשילין נחשבת לקיום מצוה מדרבנן ולא רק כמתיר לאיסור דרבנן. העולה לדינא מהנ"ל, הוא, שאפילו אין בדעת המניח אלא הדלקת נר שבת ואינו צריך לעשיית מלאכה מיו"ט לשבת מ"מ יש לו להניח עירוב תבשילין בברכה. [ואפילו אינו צריך להדלקת נר שבת מ"מ יש לו להניח עירוב תבשילין בברכה].

עירוב תבשילין וקבלת התורה

בדברי חז"ל, אנו מוצאים ביאור נוסף ושונה בדברי הגמ' שאברהם אבינו קיים עירוב תבשילין, ביאור שאיננו קשור למלאכת יו"ט אלא להלכות תערובות.

כתב בספר בן יהודע (להגאון ר' יוסף חיים בעל הבן איש חי, מס' יומא דף כ"ח), וז"ל:

קיים אברהם אבינו אפילו ערובי תבשילין. נראה לי בס"ד דרך הלצה דמה שנאמר [בראשית י"ח ח'] ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם והוא עומד עליהם, היינו משום דאין להניח על שלחן אחד בשר, וחלב אף על גב דאוכל החלב תחלה ואחר רחיצה וקנוח פה אוכל הבשר,

קיים אברהם אבינו עירוב תבשילין § • אז ישיר § קעא

גזרה שמא יאכל משניהם, אבל אם יש אחד שומר אותו לא חיישינו, וכיון שנתן לפנייהם חלב ובשר הוצרך לעמוד עליהם תחת העץ לשומרם. ולזה אמר קיים ערובי תבשילין רצונו לומר גם חששא של עירוב תבשילין שהם נגדיים והפכיים על שלחן אחד קיים לעשות תיקון לזה על ידי שמירה שלו.

כלומר, כוונת הגמ' שאברהם אבינו קיים עירוב תבשילין, היא, שאברהם קיים את ההלכה האוסרת הנחת בשר וחלב על שולחן אחד ללא שמירה. והענין הוא, שמצינו שאסרו מדרבנן לאכול מאכלי חלב בעת שמונח לפניו בשר [אע"פ שמוותר לאכול בשר אחר חלב ע"י הדחה וקינוח] מחשש שמא יבוא לאכול בשר וחלב בבת אחת. עם זאת, ישנו היתר לאכילה זו כשמעמיד שומר שישמור שלא יבוא לאכלם יחד. כוונת הגמ' היא, שמאחר ואברהם הגיש לפני אורחיו בשר וחלב, עמד אברהם אבינו עליהם לשמורם שלא יבואו לידי אכילת איסור, וזה הביאור בפסוק 'והוא עומד עליהם', ומה שאברהם קיים היה דין הנועד למנוע 'עירוב תבשילין' דהיינו תערובת אסורה.

בפירוש דעת זקנים מבעלי התוס' (בראשית פרק י"ח פס' ח'), פירשו את דברי הפסוק שאברהם אבינו לקח חמאה וחלב באופן אחר, והעירו, שלפי פירוש זה, אין לפרש את דברי הגמ' שאברהם אבינו קיים את כל התורה ואפילו עירוב תבשילין שלא אכל בשר בחלב, וז"ל:

ויקח חמאה וחלב וגו' - מלמד שהאכילם בשר וחלב וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל אמרו המלאכים תנה הודך על השמים אמר להם כתוב בתורה לא תבשל גדי בחלב אמו ואתם כשירדתם למטה אכלתם בשר וחלב שנאמר ויקח חמאה וחלב. מיד הודו להקב"ה והיינו דכתיב בפ' כי תשא כי על פי הדברים האלה כרתי וגו' וכתוב לעיל מיניה לא תבשל גדי בחלב אמו. ומדרש זה חולק על מדרש אחר קיים אברהם אבינו ע"ה אפילו ערובי תבשילין פירוש תבשילין מעורבין שלא היה אוכל בשר בחלב גם לא בשר ואח"כ חלב אלא חלב ואח"כ בשר דכתיב ויקח חמאה וחלב והדר בן הבקר אשר עשה וכן נמי פירש"י קמא קמא דתקין אמטי ואייתי לקמייהו.

כלומר, בעלי התוס' מציינים לדברי המדרש שאברהם אבינו האכילם בשר בחלב [שזה פשוטו של מקרא], וע"כ, בעת מתן תורה כשהמלאכים בקשו מהקב"ה שיתן להם את התורה ולא לבני ישראל אמר להם הקב"ה, הלא אתם לא שמרתם את התורה בעת שהייתם אצל אברהם אבינו כשאכלתם בשר בחלב ולכן אינכם זכאים לתורה. ברם, מסיימים בעלי התוס', שלפי זה אין דברי המדרש עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל שאברהם אבינו הקפיד על בשר בחלב כדברי הגמ' שאברהם אבינו קיים עירוב תבשילין. הרי לנו, שאף בעלי התוס' פירשו כן בדברי הגמ'.

בענין זה ראוי להעיר, שפרשנים רבים דנים בשאלה, כיצד האכיל אברהם אבינו למלאכים מאכלות אסורות והלא עובר הוא באיסור 'לפני עור' [לפי דעה זו במדרש].

ונראה ליישב [שוב מצאתי שקדמוני בזה וכדלהלן], שאין כל סתירה בדברי המדרשים, ואין ספק שאברהם אבינו הקפיד שלא לערב תבשילין

י בענין זה עי' בפרדס יוסף (בראשית פר' י"ח פס' ח'), וז"ל:

ויקח חמאה וחלב וגו'... ובודאי לא האכילם איסור דאברהם אבינו קיים כל התורה. וי"ל דהיה סבור שהם בני נח ולא נצטוו כי אין זה מז' מצות, ואף דבירושלמי [שוח"ט תהלים, ח] משמע דאכלו בשר וחלב, דאיתא שאמר להם ה' כשבקשו שיתן להם התורה אין אתם ראויים לקבלה, שמיד שהתינוק בא מבית הספר מביאין לו חלב ואוכל מביאין לו בשר ונוטל ידיו, ואתם אכלתם בשר וחלב, עכ"ל... והחתם סופר בתורת משה [וירא ד"ה שלש] הקשה, דלפי פשט הפסוק נראה דמקודם אכלו חמאה וחלב ואח"כ בשר, ומאי איסור בשר בחלב יש. וצריך לומר דמכל מקום בעינן קנוח ואין קנוח אלא בפת, ולחם לא הביא ע"י שפרסה נדה, ולא הוי קנוח והוי בשר בחלב... אך הדרא קושיא לדוכתא אמאי נתן אברהם אבינו להם הא עבר אלפני עור. ובני יקירי הרה"ח מו"ה דוד נ"י אמר בזה לשיטת האמונת שמואל (סימן י"ד) הובא בפרי חדש [יו"ד סימן ס"ב] ובפרי מגדים [יו"ד סימן ס"ב במ"ז סק"א] דהלאו דלפני עור לא שייך רק היכי דלדידה נמי אסור, אבל היכי דלדידה מותר אינו עובר אלפני עור, ובאמת קדמו בשיטה מקובצת [ב"מ ס"א ע"ב ד"ה ולענין] עיין שם. והכי נמי כן דלאברהם אבינו היה מותר חלב ואח"כ בשר דתתאה גבר, ואינו עובר אם נתן לאחר שעובר עליו.

קיים אברהם אבינו עירוב תבשילין § ————— • אז ישיר § קעג

[דהיינו בשר וחלב], אלא, שאברהם אבינו ביקש ליתן תשובה ניצחת ביד הקב"ה [כביכול] וביד משה רבינו לדחות את טענת מלאכי השרת שביקשו להשאיר בידיהם את התורה, וע"כ, אברהם אבינו האכילם בדווקא בשר בחלב [באיסור דרבנן] כדי שבעת מעמד הר סיני יסתתמו טענותיהם ובני ישראל יקבלו את התורה.

ובבני יששכר (מאמרי חדשי כסלו וטבת - מאמר ג' אות מ"א-מ"ב) הקשה, מדוע מצינו שהתקשו חז"ל כיצד אברהם אבינו האכיל את המלאכים מאכלות אסורות [בשר בחלב דאין] ולא נתקשו בשאלה, כיצד אברהם אבינו עצמו בישל בשר בחלב, והתירוץ הוא, שאברהם אבינו לא בישל בשר בחלב בעצמו אלא שלח אחר לבשל עבור המלאכים. אך עדיין קשה, כיצד נהנה אברהם אבינו מתבשיל זה [דהיינו, ההנאה שעל ידי תבשיל זה זכו בני ישראל לקבל את התורה ובלשונו 'הרי מקרי הנאה שעשה כן שיהיה סגולה לתורה היינו לקבל את התורה ולא יהיה פתחון פה למלאכים לקטרג'] והלא בשר בחלב אסור בהנאה מן התורה. ותירץ שתורה ומצוות לאו ליהנות נתנו (ר"ה כ"ח א'), ולא מקרי הנאה.

הנה מדבריו נראה, שאברהם אבינו הגיש למלאכים בשר בחלב שהוא תבשיל איסור כדי שיהיה פתחון פה לדחות את דברי המלאכים בעת קבלת התורה.

מטעם זה, מוסיף הבני יששכר, נהגו לאכול בשבועות מאכלי חלב כדי לזכור שאברהם אבינו צירף לתבשיל שנתן למלאכים חלב כדי שיזכו בני בניו בקבלת התורה, וז"ל:

הנה צירף מאכלי חלב אל בן הבקר בכדי שיהיה לסגולה לבניו לקבלת התורה, ועל כן לזכר זה נוהגין לאכול מאכלי חלב בחג השבועות.

ע"פ זה נראה לבאר, שחז"ל בהדגישם שאברהם אבינו קיים את כל התורה 'ואפילו עירוב תבשילין' אינם באים להדגיש מצווה אחת מיוחדת במצוות שקיים אברהם אבינו, כי הלא אברהם אבינו קיים את כל התורה כולה ובכלל זה מצוות דרבנן. אלא, חז"ל בחרו דווקא להדגיש ענין זה של

עירובי תבשילין, שבזכות מעשה זה שאברהם אבינו פעם אחת עירב מאכלי בשר בחלב ונתן למלאכים מאכל זה, קיבלו בני בניו את התורה, וזה היה הגורם לכך שקיבלו בני ישראל את התורה. אין טעם לייחד מצווה זו, אלא, אך ורק כדי להדגיש שכתוצאה ממעשה אחד שעשה אברהם זכו בני ישראל בקבלת התורה"א יב.

יא נראה, שע"פ ביאור זה ניתן ליישב את הערת הגר"א (לעיל הע' א'), שהגר"א גרס בדברי הגמ' עירוב תחומין ולא עירוב תבשילין מכח משמעות הרמז של 'עקב'. לפי הדברים הנ"ל, ניתן לבאר את המשך הפסוק בו נאמר שאברהם אבינו שמר 'מצוותי חוקתי ותורת', והביאור הוא, שלא זו בלבד שאברהם אבינו שמר את כל מצוות התורה, אלא, אברהם אבינו הוא זה שגרם במעשיו שכלל ישראל יוכלו לשמור את המצוות ע"י שקבלו את התורה. [יש להוסיף, שהרי כידוע בזכות אמירתו של אברהם אבינו 'לושי ועשי עגות' זכו בני ישראל למן מן השמים, ודור אוכלי המן, הוא הדור שזכו לקבלת התורה, וזאת ע"י המאכלים שהאכיל אברהם אבינו את המלאכים].

יב ע"י בדברי הגר"ש שוואב זצ"ל בספר מעין בית השואבה (בראשית פר' כ"ו) שביאר דברי חז"ל אלו באופן אחר, וגם לפי ביאורו עולה, שעל ידי קיומו של אברהם אבינו את מצות עירוב תבשילין, קיבלו בני בניו את התורה, וז"ל:

וכאן הבן שואל מה זה שאמר דווקא עירובי תבשילין ולא אמר 'קיים אברהם אבינו אפילו מצוות דרבנן', ומוכח שיש שייכות בין מצות עירוב תבשילין להענין של קיום התורה עד שלא ניתנה, וצריך ביאור. ונראה שהרי פעולתו של העירוב תבשילין היא שעל ידי שהתחיל האדם להכין צרכי שבת בימי החול שוב מתירין לו להכין מיו"ט לשבת שאין כאן אלא המשך ההכנה לשבת שהתחילה כבר מקודם יו"ט [וכדברי רש"י במס' (ביצה ט"ו ד"ה כדי שיאמרו) 'דאינו אלא כגומר והולך']. והנה כלל גדול הוא בידינו שכל עניני התורה באים לנו במסורה מהאבות, וא"כ י"ל שקיום התורה של אברהם אבינו היה תחילת המסורה של קיום התורה, ונתנית התורה לישראל בהר סיני היתה המשך של מסורת האבות. נמצא שעל ידי שקיימו האבות את התורה עד שלא ניתנה קבלנו את התורה מפי הקב"ה בבחינת מורשת האבות כאמור 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב'. וזה דומה ממש לענין עירוב תבשילין כמבואר ולכן בדיוק נקטו חז"ל שקיים אברהם אבינו מצות עירוב תבשילין.

קיים אברהם אבינו עירוב תבשילין ❧ ————— • אז ישיר ❧ קעה

❧ עירוב תבשילין וימות המשיח - דברי המהר"ל

שאלה ידועה המטרידה בני עלייה, היא, מהו הטעם שאנו מתפללים ומקווים לביאת המשיח ולימות המשיח אם - כפי המבואר בספרים - ימות המשיח הינם ימים בהם לא ניתן להוסיף ולאגור זכויות, ימים בהם אין אפשרות של צמיחה והתקדמות בעבודת ה' ובעלייה במעלות התורה והיראה.

דומה שהשאלה איננה קשה כלל ועיקר וכדלהלן.

כתב המהר"ל (נצח ישראל פר' מ"ו) ז"ל:

ממה שהתבאר יש לך לדעת, כי ענין המשיח וההנהגה שתהיה בעולם, שיהיה העולם בשלימות, לא כמו שהיה העולם הזה, רק הויה אחרת. ובפרק השואל (שבת קנא ע"ב) 'וזכור את בוראיך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה' (ר' קהלת יב, א), אלו ימי הזקנה. 'והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ' (שם) אלו ימי המשיח, שאין בהם לא זכות ולא חובה, עד כאן. ופירוש ענין זה, שהדבר אשר הוא בפועל אינו יוצא עוד לפועל, אחר שכבר הוא בפועל. ולכך העולם הזה אשר אנחנו בו, אשר אינו בשלימות, וכיון שאינו בשלימות, אפשר בו החטא, שישנה האדם דרכו לחטא. אבל ימי המשיח, כבר העולם בפועל השלימות, לכך לא יהיה קנין זכות, הוא היציאה אל הפועל, ולא חטא לשנות האדם את מעשיו ממה שנברא עליו האדם, כיון שכבר הוא בשלימות הגמור, אין כאן שינוי, רק יהיה הכל כאשר הוא, כי הכל יהיה בפועל.

ויראה שאין לומר שלא יהיו ישראל קונים עוד שלימות ומעלה לימות המשיח, רק שלא יוכל הרשע לשנות מעשיו שיהיה צדיק. ודבר זה נקרא 'יציאה לפועל', אחר שהיה רשע כבר, שיהיה מעתה צדיק. ולכך הכתוב מזהיר האדם שיהיה צדיק קודם שיתגלה המשיח, שאז בודאי אפשר שהחוטא יחזור בתשובה. אבל לימות המשיח לא יוכל לעשות תשובה, כי אין שם שינוי שישנה עצמו מרע לטוב שיהיה הרשע צדיק, או מטוב לרע. אבל אם כבר הוא צדיק, אז בודאי אפשר שיקנה שלימות ומעלה יותר. והדעת נותן כך, כי אין ימי המשיח שיהיה העולם שכלי לגמרי, ויהיו כמו מלאכים נבדלים, שהרי יהיו אוכלים ושותים, ואינו עולם

המשיח כמו עולם הבא. ולפיכך בודאי שייך בו קנין מעלה, רק שלא יהיה דבר זה שיהיה האדם משנה מעשיו מן הרע אל הטוב, או מן הטוב אל הרע.

כי בודאי אם הוא רשע כל ימיו, אם יראה בימות המשיח הטוב שיעשה השם יתברך לישראל, בודאי יחזור בתשובה כדי לקבל הטוב, ודבר זה אין נקרא תשובה כלל. ולכך אמר הכתוב שיעשה תשובה קודם זמן המשיח, שזה נקרא בודאי תשובה שלימה. אבל התשובה שהיא כאשר יתגלה המשיח, אין זה תשובה. אבל מי שהיה כבר צדיק כל ימיו, לא התחיל בתשובה בשביל הטוב שהשם יתברך עושה לצדיקים, רק כבר היה לפני ביאת המשיח צדיק, בודאי יקנה יותר מעלה אף בזמן המשיח.

המהר"ל, מחדש יסוד גדול בהנהגת העולם לעתיד לבא לאחר ביאת המשיח. המקור לענין זה, הוא דברי חז"ל הדורשים את הפסוק בקהלת 'וזכור את בוראיך בימי בחורותיך... והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ', ודרשו חז"ל, שהכוונה היא לימות המשיח בהם לא יהיה זכות ולא חובה. שלמה המלך ע"ה, בא ללמדנו, שיש להתכונן ולהכין את עצמינו עבור ימות המשיח, כיון שאז כבר לא תהיה אפשרות לשנות ולתקן, מכיון שימי המשיח הינם ימים של שלמות, ימים בהם האמת כה גלויה לאדם עד שאיננו מסוגל לעבור על דברי קונו.

עם זאת, מוסיף המהר"ל, שאין הכוונה שלא ניתן יהיה לצבור זכויות, כיון שעולם כמנהגו נוהג ואין בני אנוש נעשים כמלאכים אלא העולם הגשמי נוהג ואפשר יהיה לקיים תורה ומצוות ולעשות מעשים טובים. אלא, הענין הוא, שלא תינתן לרשע אפשרות לחזור בתשובה ולהיטיב דרכיו, והטעם הוא, שכיון שהאמת תהיה גלויה לכל אין זה בגדר תשובה, שתשובה ענינה שינוי של האדם לטוב מחמת ההכרה שהוא צריך לשנות ולשפר דרכיו, אך בימות המשיח האמת תהיה גלויה כשמש בצהריים וע"כ לא תהיה עוד אפשרות לחזור בתשובה. בזמן זה, מזהיר שלמה המלך, יהיה מאוחר מדי, וע"כ על האדם להתכונן ולהכין עצמו תיכף ומיד כדי שלא יהיה מן הצועקים על העבר.

הענין הוא, שאע"פ שלא תהיה אפשרות להשתנות ולא תהיה אפשרות לחזור בתשובה ולהתחיל מחדש, עדיין תהיה אפשרות לצמוח ולהתקדם בעבודת ה' ולהוסיף ולבנות על היסודות הקיימים. צדיקים יוכלו להמשיך ולהתקדם בעבודת ה', בתורה במצוות ובמעשים טובים, וע"כ על כל אחד ואחד מוטלת החובה לחזור כעת בתשובה, כדי, שבבוא ימות המשיח יוכל להמשיך להתקדם ולעלות בעבודת ה'.

מוסיף המהר"ל, שרעיון זה, שימות המשיח הינם ימים שניתן לעלות ולהתקדם בעבודת ה' ולהוסיף זכויות ומצוות כהכנה לעולם הבא, נרמז במצוות עירוב תבשילין, וז"ל:

ויש לפרש כי זה ענין מצות עירוב תבשילין. שיום טוב הסמוך לשבת מניח עירוב תבשילין מבעוד יום קודם יום טוב, ואז אף ביום טוב יכול לתקן מאכלו לשבת (ביצה טו ע"ב). כי מה שצריך לתקן סעודות שבת קודם שבת, רמז הוא שהשבת מענין עולם הבא, ומי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, ומי שלא טרח בערב שבת מה יאכל. ויום טוב הסמוך לשבת, הם ימים טובים שיש לאדם, כמו ימי המשיח, וכל ימים טובים שיש לאדם. ואז לא יבשל בתחלה בהן לשבת, שאין יום טוב מכין לשבת (ביצה ב ע"ב), שיהיה מתקן בו - בימות המשיח שהם ימים טובים, או שאר ימים טובים שיש לאדם - לא יכול לתקן מה שיאכל לעולם הבא. שזה אינו, שאם מקיים מצות ומעשים בשביל שיש לו הרבה טובות, והוא מקיים מצות, אין זה כלום. לכך אין מבשילין מתחלה מיום טוב לשבת. וכמו שאמר הכתוב על איוב שהיה 'ירא אלקים' (איוב א, ח), אמר השטן (ר' איוב א, ט-יא) 'החנם איוב ירא אלקים הלא אתה שכת בעדו ובעד ביתו ובעד כל אשר לו מסביב מעשה ידיו ברכת מקניהו פרץ בארץ ואולם שלח נא ידך וגו'.' ולפיכך האדם אם הוא צדיק מפני הטוב, אין זה דבר. ולכך אין מתקנין מיום טוב לסעודת שבת, רק אם התחיל לבשל לפני יום טוב - הוא מבשל אף ביום טוב, שזה מוכח שלא בשביל יום טוב הוא מבשל לשבת - עד שלא יהיה רשאי לבשל מתחלה לשבת - שהרי התחיל כבר לפני יום טוב.

בביאור נפלא זה, מבאר המהר"ל, את הרעיון הטמון במצות עירוב תבשילין. שבת הרי דומה לעולם הבא, וכדברי חז"ל, מי שטרח

בערב שבת יאכל בשבת (ע"ז ג' א'), ויום טוב הסמוך לשבת הינו רמז לימות המשיח הנחשבים לימים טובים. אדם שלא הכין עצמו לפני ימות המשיח, דומה לאדם שלא הניח עירוב תבשילין בערב יו"ט, וכשם שאי אפשר לבשל בתחילה מיו"ט לשבת, כן הוא בימות המשיח שלא תינתן אפשרות להתחיל ולהתכונן לעוה"ב. אדם זה הפסיד ואין לו שום אפשרות לתקן את דרכיו הרעים ולחזור בתשובה.

אבל, אם התחיל לפני יו"ט, דהיינו, שהניח עירוב תבשילין, אזי ניכר שמה שמבשל עתה לשבת הינו המשך למה שהתחיל מעיו"ט, וכן הוא בימות המשיח, שאדם שהתחיל בעולם הזה בהכנות ובמעשים והתכונן לימות המשיח, אזי ניכר, שכל מה שעושה בימות המשיח הינו המשך למה שהתחיל לפני כן, וכמו בעירוב תבשילין, וא"כ יוכל להמשיך לעלות בעבודת ה', כי אצל איש זה ניכר שעבודתו באה מעצמו, מבחירתו, ולא מחמת הגילוי של ימות המשיח.

זהו א"כ הרמז שיש בעירוב תבשילין, והוא, שמוטלת עלינו חובה להניח כאן בעולם הזה את היסודות ואת ההתחלה בעבודת ה', כדי שבימות המשיח ייחשבו מעשינו כהמשך ולא כהתחלה, ואז נזכה להיות בבחינת מי שטרח בערב שבת.

על פי יסוד זה, מבאר המהר"ל, את דברי הגמ' שבפתח מאמר זה, שקיים אברהם אבינו אפי' עירוב תבשילין, וז"ל:

ועל ענין זה נראה לפרש מה שאמרו בפרק אמר להם הממונה (יומא כח ע"ב), אמר רב ואיתימא רב אסי, קיים אברהם אפילו עירוב תבשילין, שנאמר (בראשית כו, ה) 'ותורותי', אחד דברי תורה, ואחד דברי סופרים. ולמה אמרו דוקא מצוה זאת, אבל מפני שבא לומר כי אברהם קיים כל התורה כולה, ויש לחשוב מה בכך שקיים כל התורה כולה, הרי כל ימיו של אברהם היה בטובה, וכמו שאמר הכתוב (בראשית כד, א) 'וה' ברך את אברהם בכל', ולא היה לו צער כמו שהיה ליעקב וליצחק; שיצחק

היה בעל יסורין כל ימיו, ויעקב אמר (בראשית מג, יד) 'א-ל ש-די', [מי] שאמר לעולמו די יאמר לצרתי די, שמעולם לא נח ולא שלו (ב"ר צב, א). ולא כן היה באברהם, שמת בשיבה טובה (בראשית טו, טו), וכמו שהארכנו בחבור גבורות ה'. ולפיכך אמר שקיים עירובי תבשילין, דכל קיום המצות היה על דרך זה, שקודם זה כבר נתנסה שהושלך לכבשן האש (פסחים קיח.), וכמה נסיונות נתנסה, ואם כן התחיל קודם יום טוב לתקן לשבת. ואז היה קונה שלימות ומעלה אף בימים טובים, שהיה לו הטוב בעולם הזה.

תורף דבריו, שחז"ל בחרו להדגיש שאברהם קיים אפי' עירוב תבשילין כדי ללמדנו יסוד זה. יצחק ויעקב, כידוע, עברו יסורים בחייהם, לעומת אברהם שלא היה לו צער כל ימיו וכפי שמעידה התורה 'וה' בירך את אברהם בכל'. התורה אף מעידה שאברהם אבינו נפטר זקן ושבע ימים, וע"כ, ניתן היה לחשוב שאין כל חידוש בזה שאברהם קיים את כל התורה הרי חייו היו קלים ונעימים ומתוך טובה זו קיים את כל התורה.

חז"ל, הדגישו, באמרם שאברהם אבינו קיים עירוב תבשילין, יסוד זה, שבמושך ימי חייו הכין את עצמו על ידי שנתנסה בעשרה נסיונות ועמד בהם, ורק על ידי הכנה זו זכה להגיע אח"כ לקנין שלימות והיה לו טוב אף בעולם הזה. אברהם אבינו, הכיר, שקנין השלמות נקנה אך ורק לאדם אשר הכין את עצמו מבעוד מועד, רק אדם שבא מוכן יכול להוסיף מצוות וזכויות בעבודת ה' מתוך הרחבה ויישוב הדעת - כמו לע"ל בימות המשיח. הגמ' רומזת, שאברהם אבינו נהג בעצמו חיים של עירוב תבשילין, חיים של הכנה ובניית יסודות, שעליהם ניתן להמשיך לצמוח ולעלות בעבודת ה'.

בדברים אלו מתורצת קושייתנו, כיצד ניתן להתפלל ולקוות שהמשיח יבוא במהרה והרי ימות המשיח הינם ימים שאין לנו בהם חפץ, אין לנו אפשרות לצבור זכויות ומצוות ולהתקדם בעבודת ה', אך התירוץ העולה מדברי המהר"ל, הוא, שכל מי שבא מוכן לימות המשיח לאחר שהניח עירוב תבשילין בעולם הזה ותיקן עצמו לביאת המשיח יוכל להמשיך

בעבודתו ובמצוותיו מתוך הרחבה ויישוב הדעת, וכשם שמי שהניח עירוב תבשילין יכול להמשיך ולהתכונן לשבת ביו"ט. בימות המשיח ניתן להוסיף ולבנות על היסודות שאנו מניחים כאן בעולם הזה.

חז"ל גילו לנו, שמשיח יכול לבוא בכל רגע ורגע, וכן קבע הרמב"ם בנוסח אני מאמין 'אחכה לו בכל יום שיבוא', וא"כ, מוטלת עלינו החובה להזדרז ולהניח עירוב תבשילין בעולם הזה טרם ביאת המשיח. אנו חייבים להיות מוכנים, שהרי המשיח יכול לבוא בכל רגע, ואז יהיה מאוחר מדי ולא תהיה אפשרות להניח את היסודות לעבודת ה'. השינוי חייב להתבצע עכשיו כדי שבימות המשיח ניתן יהיה לעלות ולהתקדם בעבודת ה'.

❧ סוף דבר

לעתים אחרי לימוד מאמר חז"ל או סוגיא בגמ' ניתן להבחין שהביאור הפשוט בגמ' מכסה ומסתיר ביאורים ומסרים שחז"ל מבקשים ללמדנו. ממאמר חז"ל קצר זה, שאברהם אבינו קיים את התורה ואפי' עירוב תבשילין, ניתן ללמוד דברים רבים, מעבר לפשט שאברהם אבינו קיים אפי' מצוות דרבנן. ממאמר זה ניתן להבין את הטעם בזה שאין איסור תורה בהכנה מיו"ט לשבת, וכן ניתן להוכיח שעירוב תבשילין הינו מצוה ולא רק מתיר. על דרך דרוש מבואר שאברהם אבינו האכיל את המלאכים בשר בחלב כדי שנזכה בקבלת התורה, ועל דרך המוסר ניתן ללמוד על חובת האדם בעולם הזה שיש להכין ולהניח בעולם הזה את היסודות לעבודת ה' בימות המשיח.

יה"ד שנזכה לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.